

ПЕРШИЙ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ КОНГРЕС ІСТОРИКІВ

6—8 травня 2026 р. в Баранові-Сандомирському (Республіка Польща) відбувся Перший польсько-український конгрес істориків. Організаторами Конгресу виступили Центр діалогу імені Ю. Мєрошевського (Варшава) та Український інститут національної пам'яті (Київ). Ініціатива проведення Конгресу постала як відповідь на пропозиції від наукових, інтелектуальних, політичних і дипломатичних кіл України й Польщі стосовно суттєвого посилення діалогу фахівців-істориків з приводу всього розмаїття проблем минулого українсько-польських відносин, у тому числі й щодо найбільшості їхніх сторінок. Задум організаторів полягав у створенні повноформатного простору для фахової розмови провідних українських і польських істориків, що працюють над різними історичними епохами та представляють різні наукові середовища, аби в межах цього діалогу спільно обговорити стан сучасної історіографії, наявні прогалини в дослідженнях та інтерпретаційні розбіжності, можливі нові методологічні підходи й адекватність уживаної термінології, і на цій підставі визначити бажані напрями подальших досліджень. У суспільно-політичній площині Конгрес був покликаний протидіяти наростанню емоцій на ґрунті історії в польському й українському суспільствах, дати сигнал громадськості обох держав про те, що історичний діалог не лише триває, але й інтенсифікується.

Поставивши перед собою таку амбітну мету, організатори залучили до участі в роботі Конгресу провідних польських та українських дослідників з профільних наукових установ Національної академії наук України, Польської академії наук, закладів вищої освіти України (Київ, Львів, Луцьк, Ніжин) та Польщі (Варшава, Краків, Люблін, Торунь), а також архівістів, політиків, дипломатів, державних і

Цитування: Горобець В., Литвин М. Перший польсько-український конгрес істориків. *Український історичний журнал*. 2026. № 4 (589). С. 232—241.

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

громадських діячів, журналістів — загалом на паритетних умовах по 50 осіб від кожної сторони.

Відкриваючи Конгрес, заступник міністра культури та національної спадщини Польщі М. Кравчик закликав в історичному діалозі зосередитися на цінностях, які допомагатимуть народам зрозуміти минуле й відповідально про нього говорити. Заступник міністра закордонних справ України О. Міщенко наголосив на тому, що добросовісна історична рефлексія має бути вільною від пропаганди та сприяти зменшенню суспільно-політичної напруги.

Діяльність Конгресу відбувалася в рамках дев'яти великих дискусійних панелей: шести хронологічних, що охоплювали окремі історичні епохи, та трьох тематичних, присвячених проблемам термінології, правових оцінок і взаєминам між академічною історією, змістом шкільних підручників і політикою пам'яті. Формат Конгресу не передбачав традиційних доповідей, натомість пріоритет надавався інтенсивним дискусіям, у ході яких увага зверталася на дотеперішні інтерпретаційні напрями, окреслення дослідницьких прогалин, а також містилися пропозиції перспективних напрямів майбутніх досліджень. Кожну дискусійну панель відкривали два вступні виступи (польський та український) та два коментарі, після чого до розмови долучалося ширше коло учасників.

За задумом організаторів, загальну тональність атмосфері спільного пошуку зрозумілої обом сторонам мови історичного діалогу мала задати присвячена саме процесу узгодження понятійного апарату сесія «Дати речам належну назву. Про термінологію». Дискусію на ній модерував *Лукаш Камінський* (Національний інститут ім. Оссолінських), а відкрив обговорення концептуальний виступ *Наталі Старченко* (Інститут археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України), яка запропонувала зосередитися на методології проблеми “надання поняттям властивого значення”. Історикиня закликала польських колег не трактувати українські спроби сформувані національний великий наратив як небезпечну націоналізацію історії, а сприймати як важливий і, на жаль, запізнений крок з деколонізації української історіографії. Крім того, вона обґрунтувала потребу не протиставляти громадянський націоналізм етнічному, де перший трактується як зразковий, а другий — як підозрілий і небезпечний, та дати можливість іншому вибудовувати свою історію пам'яті, засновану на розумінні спільного коріння наших культур. Дослідниця запропонувала не зводити Річ Посполиту винятково до національної польської держави, а розглядати як багатоетнічний, багатомовний і багатоконфесійний політичний простір, наголошуючи на множинності давніх ідентичностей і потребу бачити в цій історії також руський досвід. Насамкінець Старченко оптимістично констатувала, що у ранньомодерників уже віддавна немає поділу на дві виразні сторони діалогу — польську й українську, радше існує група істориків, яка в дискусіях прагне максимально наблизитися до розуміння минулого, працюючи на спільній платформі, навіть попри різний історіографічний досвід.

Значно менше оптимізму стосовно спільності підходів прозвучало у виступі заступника голови Інституту національної пам'яті Польщі *Кароля Полейовського*, котрий зосередився на найскладнішій сторінці українсько-польських відносин —

подіях на Волині в 1943—1946 рр. Дискутант акцентував принципові розбіжності сторін у класифікації цих трагічних історичних подій, а можливий шлях польсько-українського історичного примирення окреслив у належній організації пошуків та екстимацій жертв: якщо Україна й Польща зможуть реалізувати цей проєкт і належним християнським чином пошанувати пам'ять жертв, вони тим самим виб'ють з рук Москви головний аргумент, яким вона нацьковує народи один проти одного.

Лукаш Адамський (Центр Мєрошевського) зазначив, що поняття не можуть бути лише зручною корекцією сучасної чутливості, а мають перевірятися щодо джерел, мови епохи та змінних значень. Тож завдання академічних істориків полягає в тому, аби сепарувати академічний історичний діалог від понять, які є некоректними й спекулятивними. Історичні поняття мають бути зрозумілими не лише українським і польським дослідникам, а й колегам з інших країн, причому без додаткового словника чи коментаря. Поняття також не мають бути виявом історичного презентизму, тобто застосування категорій, які є невластиві історичній добі, яку вони описують. І вони не мають також бути елементами телеологізму, підлаштовуючи минуле під потреби сьогодення. Дискутант звернув увагу на використання навіть таких базових понять як «Україна» та «Польща», які в різні епохи мали різні сенси, не кажучи вже про «Східну Малопольщу», «Закерзоння» чи «креси», які несуть на собі виразний політичний карб.

У цьому ж дусі говорив *Мацей Яновський* (Інститут історії ім. Т. Мантоффля ПАН), нагадуючи, що історичні категорії можуть бути корисними для дослідження, але потребують чіткого обґрунтування. *Олександр Зайцев* (Український католицький університет) акцентував потребу перегляду усталених наративів, водночас застерігаючи від створення образу давньої Речі Посполитої як безконфліктного простору, та ствердив необхідність вживання оцінного терміну «злочин» щодо подій Другої світової війни як до українців (відділів УПА — Бандери), так і поляків (підрозділів Армії Крайової), які долучилися до вбивств цивільного населення на Волині.

Павел Жмудський (Варшавський університет), *Тетяна Гошко* (Український католицький університет), *Ієронім Граля* (Варшавський університет) та *Мирослав Волощук* (Карпатський національний університет ім. Василя Стефаника) на сесії «Русини і поляки Х—ХVI ст.», яку модерував *Олександр Алфьоров*, а коментували *Віталій Михайловський* (Київський столичний університет імені Бориса Грінченка) і *Віталій Назірний* (Ягеллонський університет), розглянули інституційний вимір взаємин середньовічної Русі й Польщі, актуалізували місця спільної історичної пам'яті — особи, події та явища, пов'язані з історією польсько-руських відносин у Середньовіччі. Учасники дискусії зосередилися на взаємному проникненні двох світів через династичні контакти, шлюби, військові походи, міграції еліт, спільні культурні коди та місця пам'яті. Наголошували на помилковості спроб описати шість століть польсько-руських відносин як статичну систему або ж замкнути цю історію в категоріях сучасних націй, що неминуче призводить до спрощень та анахронізмів. Зокрема *Тетяна Гошко* підкреслила тісне переплетіння польської та української історій у добу Середньовіччя, а також застерегла від перенесення

сучасних категорій на досвід минулого. *Ієронім Граля* звернув увагу на спадщину Рюриковичів як важливий елемент польської політичної та символічної історії. *Мирослав Волощук* оцінив масштаби династичних, військових і міграційних контактів між землями П'ястів і Русі. Натомість *Віталій Михайловський* та *Віталій Нагірний* у коментарях до виступів диспутантів зосередилися на проблемі популяризації знань, наголошуючи, що історія Середньовіччя потребує мови, яка була б доступною, але водночас стійкою до спрощень.

Проблема пошуку місця Люблінської унії 1569 р. в історії Польщі й України та місця України в Речі Посполитій стала центральною на третій секції — «Землі Русі-України у Речі Посполитій Корони Польської та Великого князівства Литовського», яку модерував *Віктор Горобець* (Інститут історії України НАН України). *Томаш Кемпа* (Університет Миколая Коперника в Торуні) зосередив увагу на тому, що поєднує нині польську й українську історіографію, зауваживши на прикладі середовища ранньомодерників вельми помітне зближення за останні десятиліття дослідницьких підходів, концептів і понятійного апарату, яке стало можливим завдяки розвинутому діалогу польських та українських дослідників, участі в конференціях і спільних наукових проектах. Історію Люблінського сейму 1569 р. та всього, що з ним пов'язане, вчений запропонував розглядати як зразкову модель для відпрацювання вмінь описати історичну дійсність об'єктивним чином, дивлячись на неї з погляду інтересів не тільки однієї сторони, але й другої, а часом і третьої або й четвертої сторони.

Ігор Тесленко (Національний університет «Києво-Могилянська академія») підкреслив у виступі, що націоналізм, як політична ідеологія, хоч і пов'язується з кінцем XVIII і XIX ст., але його культурні корені сягають значно раніших часів. Зокрема вже в ранньомодерну добу уявлення про «націю» існувало в середовищі освічених і привілейованих верств — шляхти й інтелектуалів, які виступали головними носіями та творцями цих ідей. В основі цих уявлень лежали мовні, конфесійні та політичні особливості, а також колективна пам'ять. Ключову роль у їх трансляції відігравали друковані тексти — памфлети, поезія, хроніки, трактати, мапи, які поширювали образи «батьківщини» й «народу». А перша зафіксована усна декларація, що свідчила про його існування, прозвучала на Люблінському сеймі — тому самому, на якому було ухвалено рішення про створення Речі Посполитої. Історик також наголосив на актуальності перегляду традиційного погляду на Люблінську унію, що сформувався ще в XIX ст., у добу інтелектуального суперництва за руські землі, які конкурентні інтелектуальні середовища сприймали як «свій» простір: тодішні польські автори (такий підхід і досі трапляється в польській науковій і науково-популярній літературі) розглядають ці території в колоніальному ключі, як власні «креси», стверджуючи, що унія принесла їм економічний добробут і «цивілізувала» місцеве населення через поширення католицької віри, польської мови та високої культури; у відповідь українські історики наголошували, що ці процеси означали уярмлення і поступову денаціоналізацію русинів-українців.

Анджеї Гіль свій виступ розпочав з тези, що не існує національних історіографій, а існують лише окремі концепції представлення історичних подій. Зрілість історич-

ної спільноти якраз і проявляється у спроможності виходити за межі національних історіографій, щоправда, доповідач відразу ж уточнив, що проблема Волині в часах Другої світової війни та по її завершенні все ж не вписується в цю глобальну модель. Ведучи ж мову про Люблінський сейм 1569 р. і Річ Посполиту, історик констатував, що при дослідженні цих історичних проблем дослідники мають брати до уваги не лише польську та литовську сторони, але й руську. Русь справді існувала не лише як ідея, а як структура: вона мала свої інституції, свою адміністрацію та свою пам'ять. Важливе місце у збереженні суб'єктності Русі, на думку Гіля, відігравала православна церква та уявлення про Київ, який здавна був осідком православного митрополита, як «святе місце» навіть у часи, коли кафедра митрополита київського перебувала вже в іншому місці. І пізніше, уже в часи Б. Хмельницького та його наступників, на ґрунті поширення такого уявлення постає ідея створення конфесійної держави, де єдиною конфесією проголошувалося православ'я.

Натомість *Олексій Сокирко* (Київський національний університет імені Тараса Шевченка) присвятив свій виступ проблемі закорінення Гетьманщини в державних і соціокультурних традиціях Речі Посполитої — проблемі, яка ще донедавна була абсолютно ігнорована в українській історіографії, але останнім часом дебатуються дедалі ширше. Передовсім історик звернув увагу на спільну для Гетьманщини та Речі Посполитої «учасницьку» політичну модель, побудовану не лише на вертикальних ієрархіях політичного впливу, але й на горизонтальному розподілі влади. Головними ж елементами річпосполитського спадку, на його думку, були військові інститути Гетьманщини, з яких, власне, стартувала розбудова решти структур козацької політії — політичних, адміністративних, судових та ін.

Роботу секції завершила змістовна дискусія, яку започаткував *Максим Яременко* (Національний університет «Кієво-Могилянська академія»), звернувши увагу на те, як Берестейська церковна унія 1596 р. та полеміка навколо питань конфесійних стимулювала процеси формування руської ідентичності. Тему впливу релігійного чинника на формування ранньомодерних ідентичностей продовжив *Леонід Тимошенко* (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка), зауваживши, що в контексті проблематики унійного собору 1596 р. важливим є не стільки питання «кризи православ'я», скільки існування / неіснування в переддень його проведення релігійного гніту щодо православних. У дискусії взяли участь також *Лариса Довга* (Національний університет «Кієво-Могилянська академія»), *Володимир Пришляк* (Волинський національний університет ім. Лесі Українки), *Віталій Михайловський*, *Маргарита Стафійчук*, *Дмитро Опанасенко*.

Під час секції «Довге ХІХ століття — взаємні джерела натхнення і суперництво національних проєктів» (модератор *Анджеї Коритко*, Вармінсько-Мазурський університет) історики розглянули наступні питання: національна ідентичність і соціальні структури: шляхта, селянство та інтелігенція в контексті польсько-українських відносин ХІХ ст.; міфи, символи та історична пам'ять у процесі формування нації: польський та український досвід ХІХ ст.; політичні стратегії українців і поляків у ХІХ ст.: між автономією та незалежністю. Доповідачі сформували загальний образ польсько-українських відносин цього періоду, зосередившись на ключових

етапах і проблемах. *Станіслав Стемпень* (Південно-Східний науковий інститут у Перемишлі) звернув увагу на те, що панівний галицькоцентричний підхід до аналізу польсько-українських відносин у XIX ст. обмежує їх ширше бачення. *Остан Середа* (Український католицький університет) визначив суть націєтворчих процесів XIX ст. як взаємне перетворення народів-сусідів і зупинився на подіях початку 1860-х рр. (польське повстання 1863 р., Валуєвський циркуляр і початок конституційних реформ у Габсбурзькій монархії) як переломних для польсько-українських відносин. *Адам Сьвонтек* (Ягеллонський університет) наголосив на нерівномірності розвитку польського (намагався відродити власну державність) та українського (відстоював право на самобутність) національних рухів, звернув увагу на гібридні ідентичності та змішані шлюби й указав на потребу розмежовувати політичну риторичку та дії органів влади. *Мар'ян Мудрий* (Львівський національний університет ім. І. Франка) відзначив, що формально українці й поляки в XIX ст. перебували в однаковому становищі бездержавних народів, що робило їх природними союзниками, однак досягти порозуміння не вдавалося. На думку історика, соціальні та національні аспекти у формуванні польсько-українських відносин XIX ст. були тісно пов'язані, тож описувати ці відносини потрібно з урахуванням як раціональних, так і емоційних мотивів. Натомість *Олена Аркуша* (Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України) звернула увагу на потребу ґрунтовного вивчення останнього двадцятиліття напередодні Першої світової війни, коли український і польський національні рухи поставили питання про власну державність і заговорили мовою політичної боротьби, яка за посередництва преси доходила до масового читача. Дослідниця зауважила, що польсько-українські політичні угоди були короточасними, попри те, що обидві сторони усвідомлювали їх необхідність, а основним питанням для суперечок ставала лінія майбутнього кордону. *Геннадій Корольов* (Центр Мєрошевського) наголосив на потребі враховувати вплив імперських чинників на українсько-польські відносини.

Під час дискусії *Олександр Зайцев* сформулював основну проблему польсько-українських відносин у XIX ст. як неможливість узгодити ідеальні образи вітчизн, передусім територіально. *Мацей Яновський* наголосив на суттєвій прогалині в історіографії, яка не дає відповіді на питання, як і чому протягом першої половини XIX ст. українці з рівноправного в Речі Посполитій народу перетворилися на спільноту, змушену доводити своє право на національне існування. Учасники дискусії порушували також питання про національні міфи, зокрема річпосполитський, козацький, «Східних кресів», про перетворення історичного простору з увиразненням національної історії, про культурну й економічну взаємодію двох народів. Загальний висновок дискусії полягав у визнанні тісного взаємозв'язку українців і поляків на етапі модерного націєтворення, потребі вивчення імперських впливів, розширення досліджень за межі політичної історії та взаємного врахування у працях польських і українських істориків напрацювань історіографії, зокрема через переклади наукових праць і базових джерел.

На п'ятій секції «Польща — Україна. Конфлікти, співпраця та національна політика у Східній Європі (1917—1939)» обговорювали польський вимір Укра-

їнської революції, політику польської влади щодо українців у Галичині та на Волині в міжвоєнний період, а також національну політику тоталітарного режиму в підрадянській Україні. *Микола Литвин* (Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України) проаналізував особливості українсько-польських міждержавних і міжнаціональних відносин під час відродження новітніх національних держав. Особливу увагу доповідач приділив складним сюжетам минулого: польській військовій окупації Східної Галичини в 1919 р., таборам інтернування на території Польщі та ЗУНР, пацифікаціям початку 1930-х рр., нищенню православних церков на Холмщині в кінці 1930-х рр., польській політиці щодо проголошеної Карпатської України, проблемі військового та цивільного осадництва на території Волині та Тернопільщини, що прямо чи опосередковано загострювали українсько-польське військово-політичне протистояння в період Другої світової війни. *Ян Яцек Бруський* (Ягеллонський університет) визнав недемократичною політику офіційної Варшави щодо української національної меншини в культурно-освітній сфері. *Андрій Руккас* (Київський національний університет ім. Т. Шевченка) актуалізував значення уроків військово-політичного союзу Ю. Пілсудського та С. Петлюри в 1920 р. *Владислав Верстюк* (Інститут історії України НАН України) та *Ян Яцек Бруський* відзначили продуктивну археографічну діяльність Українсько-польської комісії для дослідження взаємин 1917—1921 рр. у контексті висвітлення передумов і наслідків польсько-українського союзу 1920 р. *Олег Разиграєв* (Волинський національний університет ім. Лесі Українки) закликав колег до пошуку нових археографічних матеріалів щодо міжнаціональних взаємин у міжвоєнній Польщі.

Під час шостої сесії «Друга світова війна та її наслідки. Факти, інтерпретації, контексти тоталітаризму, підрахунки» обговорено інтерпретаційні течії в історіографії польсько-українського конфлікту, методологію підрахунку його жертв, вплив радянсько-російського й німецького тоталітаризмів на новітню історію Польщі й України. Резонанс серед учасників викликали виступи представників Інституту національної пам'яті Польщі, які вкотре стверджували про геноцидний характер військово-політичних дій ОУН і УПА на Волині, зокрема щодо польського населення. Більшість науковців підтримало думку *Гжегоша Мотики* (Військово-історичне бюро у Варшаві) про те, що військову операцію «Вісла» 1947 р. необхідно трактувати як комуністичну етнічну чистку з боку тогочасної польської влади проти 140 тис. депортованих з пограниччя на північні землі українців. Вказана теза заперечує експертизу Інституту національної пам'яті Польщі (2023) про те, що вказана операція не мала репресивного характеру та проводилася як «превентивний» захід. *Богдан Гудь* (Львівський національний університет ім. І. Франка) і *Володимир В'ятрович* (Верховна Рада України) зауважили, що українсько-польське військово-політичне протистояння напередодні й у роки Другої світової війни треба розглядати в ширших географічних та історичних контекстах — не лише на Волині, але й на Холмщині й Галичині в 1942—1947 рр. Доповідачі ствердили, що акторами тієї війни / конфлікту було польське та українське підпілля, які мали конкретну державницьку мету — опанувати території, які кожен вважав своїми. Однак їм тоді не вдалося порозумітися та скоординувати мілітарні сили для боротьби про-

ти сталінського режиму. В. В'ятрович вважає, що поразку українців / ЗУНР у війні 1918—1919 рр. проти Польщі та збройну агресію СРСР 1939 р. на західні землі України Кремль намагався використати для нагнітання антипольської пропаганди щодо «буржуазно-поміщицької» Польщі, яка не виконала своїх міжнародних зобов'язань щодо надання місцевим українцям національно-культурної автономії. При цьому доповідач відзначив результати нового історико-археографічного проекту Українського Католицького Університету, у ході якого зроблено спробу об'єктивно встановити кількість жертв міжнаціонального протистояння на західних землях України під час Другої світової війни. Натомість Б. Гудь наголосив на соціальних аспектах протистояння, селянській війні за землю, впливі російської імперської влади та чорносотенних середовищ на пізнішу радикалізацію селянських мас на Волині. *Гжегож Мотика* і *Маріуш Зялянковський* (Інститут політичних досліджень ПАН) закликали колег неупереджено досліджувати документи українського й польського підпілля під час військово-політичного протистояння Другої світової війни. *Андрій Козут* (Галузевий державний архів Служби безпеки України) зауважив необхідність критичнішого відбору документів влади й підпілля, їх фільтрації, чіткішого (але не одностороннього) трактування характеру певних мілітарних структур (наприклад, «української» поліції в роки нацистської окупації) чи явищ (наприклад, сталінських депортацій українців і поляків у 1939—1951 рр.).

Сьому сесію «Нормативний підхід в історіографії — пастка чи шанс?» модерував *Лукаш Адамський* (Центр діалогу ім. Ю. Мєрошевського). *Оксана Каліщук* (Волинський національний університет ім. Лесі Українки) здійснила корпоративний аналіз військово-політичних подій Другої світової війни, зокрема показала перебіг і наслідки українсько-польського, польсько-литовського й сербсько-хорватського конфліктів, які нерідко посилювалися внаслідок іноземного втручання — СРСР чи нацистської Німеччини. Указаний висновок здійснено на основі аналізу поведінки підрозділів Вермахту, гестапо, спецвідділів НКВС СРСР і радянських партизанів. Авторка навела численні факти з документів польського підпілля та українських матеріалів про те, що чинниками ескалації міжнаціональних відносин був ідеологічний вплив фашизму й комунізму, а більшість німецьких і московських пропагандивних матеріалів нагадували гібридну війну. Жвавою була дискусія за участю наших колег Б. Гудя та В. В'ятровича, у якій актуалізовано інтерпретаційні течії історіографії польсько-українського конфлікту середини ХХ ст. *Любомир Халуха* (Національний університет «Львівська політехніка», Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України) взяв участь у дискусії, яка присвячувалася сучасним історичним політикам у Польщі й Україні, політизації історичних досліджень та історизації політики.

Восьму сесію «Від ПНР і УРСР до Третьої Речі Посполитої та незалежної України» модерував *Ігор Цепенда* (Карпатський національний університет імені Василя Стефаника). На ній актуалізовано дослідницькі прогалини у вивченні контактів поляків та українців у період ПНР і радянської України, співпрацю польської та української еміграції, проаналізовано польсько-український історичний діалог після 1991 р. В обговоренні вказаних проблем взяли участь *Павел Коваль* (Інсти-

тут політичних досліджень ПАН), *Славомір Новіновський* (Лодзький університет), *Пшемислав Журавський вель Граєвський* (Лодзький університет), *Олександр Аврамчук* (Варшавський університет). І. Цепенда звернув увагу на те, що право може бути як шансом, так і пасткою для історика новітньої доби: шансом, коли воно допомагає назвати відповідальність і захистити пам'ять жертв, а пасткою — коли складний історичний досвід механічно вписується в готові правові формули. О. Калішук зауважила, що мова опису історичного насильства, зокрема в період Другої світової війни, впливає не лише на академічну дискусію, але й на суспільну пам'ять і відносини між народами. *Славомір Демський* (Польський інститут міжнародних справ) підкреслив: міжнародне право залишається важливим мовним інструментом комунікації між державами, воно також захищає від логіки сили й імперіалістичного насильства. *Томаш Береза* (Інститут національної пам'яті Польщі) відзначив відповідальність історика, що встановлює факти, обставини, ідентичності жертв і винуватців трагедії. *Олександр Аврамчук* (Варшавський університет) слушно зауважив, що вивчаючи польсько-українські відносини після 1945 р., українські й польські науковці здебільшого зосереджуються на історії політичних програм і діалозі еліт, забуваючи про звичайне повсякдення. П. Коваль відзначив важливу роль еміграційних, інтелектуальних і церковних середовищ, зокрема Кароля Войтили та редакції паризької «Культури» у формуванні нового підходу до повоєнних відносин Польщі із сусідами на Сході. *Микола Кучерена* (Волинський національний університет ім. Лесі Українки) підкреслив, що діалог про важкі досвіди ХХ ст. став можливим лише тоді, коли науковці обох країн почали спільно опрацьовувати джерела й поступово відновлювати взаємодовіру. П. Журавський вель Граєвський наголосив, що кордон, встановлений після 1945 р., брутально розділив два народи, а Москва протягом повоєнних десятиліть активно використовувала взаємні страхи та стереотипи для збереження свого політичного контролю над цим регіоном. *Анджей Новак* (Ягеллонський університет) наголосив, що новітня російсько-українська війна змінила перспективу сприйняття минулого, а сучасники повинні більше уваги приділяти трагічній історії, яка розгортається на наших очах.

Остання, дев'ята сесія «Академічна історія, шкільні підручники та колективна пам'ять» конгресу, яку модерував *Ян Пісулінський* (Жешівський університет), була присвячена ролі академічної історії у формуванні колективної пам'яті, проблематиці взаємних образів поляків і українців у навчальній літературі, а також ширшому впливу істориків на суспільство й політику. У дискусії взяли участь Олександр Алфьоров, Анджей Новак, Мар'ян Мудрий, *Мірослав Шуміло* (Інститут національної пам'яті Польщі), *Томаш Стриєк* (Інститут політичних досліджень ПАН), Ян Пісулінський, Олексій Сокирко. У центрі обговорення було питання реального впливу академічної історії на царини освіти, медіа й культури пам'яті, а також способів його інтенсифікації.

Підсумки конгресу на завершальному засіданні підбили Олександр Міщенко, Павел Коваль, Олександр Алфьоров, Лукаш Адамський. У комюніке Конгресу його учасники висловили тверде переконання, що розвиток добросусідських польсько-українських відносин потребує активізації академічних досліджень ми-

нулого Польщі й України в дусі діалогу та порозуміння, без уникання складних тем спільної історії, та ствердили готовність до розвитку спільних дослідницьких проєктів, спрямованих на розширення джерельної бази й системного опрацювання наявних прогалин у дослідженнях.

Надійшла / Received 9.06.2026

Прийнята до друку / Accepted for publication 23.06.2026

Віктор ГОРОБЕЦЬ

Інститут історії України НАН України (Київ, Україна)

Viktor HOROBETS

Institute of History of Ukraine of the NAS of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

Микола ЛИТВИН

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (Київ, Україна)

Mykola LYTVYN

I. Krypiakievych Institute of Ukrainian Studies of the NAS of Ukraine (Lviv, Ukraine)